

O STOSUNKOWO RZADKIM I ZAGADKOWYM NAZWISKU *KURDYŁA*

MOTYWACJA, POCHODZENIE, GEOGRAFIA, BUDOWA

Słowa tematyczne: antroponimia, nazwisko, pogranicza językowe, interferencje językowe

1. WSTĘP

Nazwisko *Kurdyła* należy do stosunkowo rzadkich w Polsce: SNUPXXI (s. 5970) wylicza ich 171, natomiast ISNP nieco tylko więcej — 180. Słowniki onomastyczne (dodajmy od razu — duże słowniki, w mniejszych się ono nie pojawia) nie są zgodne co do jego interpretacji i traktują je jako derywat sufiksalny lub nazwę przeniesioną, ze zmianami fonetycznymi¹ wobec podstawy; jest ono wywodzone od trzech rzeczowników. Słowniki są natomiast zgodne co do rodności antroponimu, w każdym razie brak w nich uwag na temat obcości nazwiska lub jego bazy. Tymczasem liczba jego możliwych motywacji jest zdecydowanie większa i wiele wskazuje na to, że miano ma rodowód obcojęzyczny. W niniejszym opracowaniu chciałbym przedstawić nowe, odmienne możliwości interpretacyjne nazwiska, wynikające z uwzględnienia jego geograficznego rozmieszczenia. Celem artykułu jest więc omówienie motywacji i pochodzenia (rodzime/obce) nazwiska *Kurdyła* oraz jego morfologii.

2. *KURDYŁA* W SŁOWNIKACH. MOŻLIWE MOTYWACJE

W SSNO pod redakcją Witolda Taszyckiego oraz w SNNP nazwisko *Kurdyła* nie występuje, co może mieć pewne znaczenie dla moich analiz, a do czego wrócę w dalszej części artykułu; brak go również w SONP. Z nazwisk podobnych

---

¹ Na ogół jednak nieobjaśnianymi przez autorów leksykonów.

w SSNO mamy: *Kurdak*, *Kurdebok* i *Kurdziel* oraz niespokrewnione z *Kurdyłą* nazwiska oparte na leksemie *kurdyban* ‘rodzaj zdobionej skóry używanej w okresie renesansu’ (SSNO III, s. 204; VII, s. 124); liczniej natomiast występują nazwiska z rdzeniem *Kord-*. Co za tym idzie, również w SEMot interesującego nas nazwiska nie odnajdziemy, natomiast najbliższe mu *Kurdziel*/*Gurdziel* oraz *Kurdziolatek* łączą autorzy z rzeczownikiem *kurdziel* ‘wrzód na języku u koni’.

Także w AntrPol, w jej części słownikowej, brak nazwiska *Kurdyła*, natomiast w wykazie nazwisk odnajdziemy: *Kurdziej*, *Kurdziel* (i powiązane z nimi: *Kurdzielik*, *Kurdzielina*, *Kurdzielanka*, *Kurdzień*) — wszystkie po raz pierwszy notowane w Małopolsce, z wyjątkiem śląskiego *Kurdziej*. Są w wykazie ponadto *Kurdas*, *Kurdela* (z odsyłaczem do *Kordela*) oraz nazwiska, które łączyć należy z *kurdybanem*; liczniej reprezentowane są nazwiska z członem *Kord-*.

Nazwisko *Kurdyła* pojawia się dopiero w leksykonach notujących nowsze antroponimy, jak choćby we wspomnianych wcześniej wykazach K. Rymuta. Co prawda brak go jeszcze w podręcznych „Nazwiskach Polaków” tegoż (1991) (odnotowano *Kurdziel* z wariantami *Kurdzielewicz*, *Kurdzialek*), lecz zostało uwzględnione w RymNPol (I, s. 440): nazwiska oparte na rdzeniu *Kurd-*, w tym nazwiska *Kurdył*, *Kurdyło*² i *Kurdyła* właśnie włączono do gniazda nazwisk z członem *Kord-* motywowanych przez stpol. rzeczowniki *kord* ‘krótki miecz’ lub *korda* ‘sznur, którym przepasywali się zakonnicy’ (temu drugiemu K. Rymut przypisuje kwalifikator *stpol.*, podobnie w SESł (II, s. 480), co ciekawe jednak, SStp rzeczownika takiego nie odnotowuje). Bardzo podobne nazwisko *Kurdyła* uznano jednak za wariant nazwiska *Kordula* (to od imienia łacińskiego *Cordula*), *Kurdyła* zaś za wariant nazwiska *Kurdziel* (od nazwy wrzodu u koni), antroponim *Kurdziej* włączono jednak do gniazda nazwisk na *Kurd-*, mimo istnienia obocznych stpol. nazw wrzodu *kurdziel*/*kurdziej* (zamieszczono odsyłacz „por.” do tych leksemów).

W ISNP nazwisko *Kurdyła* uznano za gwarowe przekształcenie imienia *Kordula* (łac. *Cordulus*, *Cordula*, z łac. *cor*, *cordis* ‘serce’).

Z przeglądu słowników antroponimicznych wynika zatem, że nazwisko *Kurdyła* jest stosunkowo późne, nie notowano go bowiem w leksykonach najstarszych polskich antroponimów. Może (ale nie musi) płynąć z tego wniosku, iż nazwisko ma pochodzenie chłopskie, co znajduje już potwierdzenie w danych geograficznych (zob. niżej). K. Rymut wywodzi je, jak wspomniałem, od rzeczowników *kord* ‘krótki miecz’ lub *korda* ‘sznur’ i w tej interpretacji jest to nazwisko derywowane z przyrostkiem *-yła*, należące do licznego gniazda antroponimów (w RymNPol tworzące je miana zajmują całą kolumnę). Z kolei autorki ISNP widzą w nim odimienne nazwisko niederywowane. W obu

² Dwa pierwsze wyjątkowe, odnotowano po jednym z tych nazwisk w SNWPU (V, s. 463), w SNUPXXI (s. 5970) tylko *Kurdyło* (jednokrotnie), obu nazwisk brak w ISNP.

przypadkach nazwisko wykazuje wobec motywujących rzeczowników nieregularne przekształcenia *o : u* oraz *u : o*, *yl : ul*. Oczywiście takie deformacje nie są w antroponimii polskiej wyjątkowe, dopuszczając jednak takie przekształcenia, winniśmy dopuścić, co zresztą ogłęd materiału słownikowego sugeruje, i inne możliwe motywacje, mianowicie przez leksemy o budowie odmiennej nieco od podstawowej części nazwiska (czyli części *Kurd-* lub *Kurdył-*, w zależności od tego, jak widzi się budowę morfologiczną tego antroponimu); niektóre z nich są podstawami słowotwórczymi innych podobnych do *Kurdyły* nazwisk. Przyjrzyjmy się zatem bliżej wszystkim mniej lub bardziej możliwym bazom motywacyjnym, których dostarcza nam przegląd materiału zawartego w polskich słownikach nazwisk:

1. *Korda* ‘pleciony sznur (mnisi)’, także związane z nim *kordell/kordela* (w SPXVI również *kardel*) ‘lina okrętowa’. Jak wspomniałem (i czego próbuję dowieść niżej), nazwisko najpewniej ma pochodzenie chłopskie; słabą stroną wywodzenia go od tych rzeczowników jest znikome ich występowanie w gwarach: *korda* liczy dziewięć fiszek Kartoteki SGP (bez podania znaczenia i jedynie z odsyłaczami do źródeł lub jako deformacje leksemu *korba* (przy studni)), *kordel* liczy trzy fiszki (dwie bez podania znaczeń, na jednej ze znaczeniem ‘grot’ — z Kurpiów); hasła *kordela* brak. Ponadto desygnaty tych nazw (z wyjątkiem *korda* ‘korba’) obce były raczej wsi.

2. Tę samą „wadę” ma *kord* ‘krótki miecz’³, który w tym znaczeniu występuje tylko na jednej fiszce Kartoteki SGP (ponadto w dwóch frazeologizmach, ale w innym znaczeniu, zob. przypis 28). Podobnie jak w przypadku poprzednich desygnat tego wyrazu obcy był raczej kulturze wiejskiej. Trzeba jednak dodać, że na gruncie gwary używanej na obszarze zamieszkanym przez najliczniejszą grupę nosicieli omawianego nazwiska można by wyjaśnić przejście *Kordyla* w *Kurdyła* zjawiskiem ścieśnienia samogłoski *o* w pozycji nieakcentowanej (pod warunkiem oczywiście, że występowało ono już w okresie tworzenia nazwiska). Ponadto SPXVI w definicji leksemu dopuszcza też dodatkowe, lecz nie pewne, a prawdopodobne znaczenie dodatkowe ‘większy nóż, zwłaszcza używany w pracach rzemieślniczych’. W miasteczku, z którego okolic pochodzi nazwisko, od XVI wieku funkcjonowały dość liczne cechy rzemieślnicze — w latach 1550–1650 uprawiano tam 24 specjalności rzemieślnicze (Horn, 1970, s. 421–422), za to we wsiach, w których nazwisko najpewniej powstało, rzemiosło było późne, zaczęło się rozwijać dopiero w XX wieku. W niewielkim stopniu, ale jednak uprawdopodobnia to motywację antroponimu przez *kord* ‘nóż rzemieślniczy’.

³ Dodam, że również od zdrobnień od tego leksemu — *kordzik* i *kordek* — tworzone nazwiska w Polsce (por. RymNPol I, s. 439), jednak zbyt mocno różnią się one od antroponimu *Kurdyła*, aby można było mówić o związku motywacyjnym.

3. Łacińskie imię *Cordula* i jego spolszczona forma *Kordula* — istnieją w Polsce nazwiska równe formalnie temu imieniu oraz bardzo mu bliskie: *Kordula*, *Kordul*, *Kordulak* (RymNPol I, s. 439). Jak pamiętamy, taką bazę przypisuje ISNP nazwisku *Kurdyła*, a K. Rymut dodaje również nazwiska *Kurdyla* i *Kordyla*, trudno jednak odgadnąć dlaczego zwłaszcza ostatnie zostało zaliczone do tego gniazda, nie zaś do gniazda nazwisk na *Kord-* (do którego przypisał *Kurdylę*). W odniesieniu do interesującego nas antroponimu motywacja odimienna jest możliwa, ale mało prawdopodobna, nie tylko ze względu na różnice formalne (*o* : *u*, *ul* : *ył*), ale przede wszystkim ze względu na obcość tego imienia dla kultury wiejskiej — św. Kordula (towarzyszka św. Urszuli) jest bowiem mało znaną świętą, nie darzona jej szczególnym kultem, co znajduje też potwierdzenie w danych Kartoteki SGP, gdzie na zaledwie czterech fiszkach zapisano: przysł. *Urszula* — *Kurdula* (pierwsze *u* zapewne pod wpływem *u* z rymowanego *Urszula*); *Kordula* bez podania znaczenia; *kordula* ‘nieuczesa’; *kordula* ‘przezwiśko dziewczyny’ z dopiskiem „ale wyglondos jak kordula w tyj sukynce”.

4. Rzeczownik *kurdziel/kurdziej* ‘choroba (owrzodzenie) języka u konia (i bydła)’⁴, notowany już w SStp, stał się podstawą nazwisk równobrzmiących i podobnych, np.: *Kurdziel/Gurdziel*, *Kurdziela*, *Kurdziolek*, *Kurdelik*, K. Rymut zalicza tu również nazwisko *Kurdylak* z sufiksem *-ak* (RymNPol I, s. 494). Być może podstawą nazwiska mogły być leksemy o nieco innym jeszcze, ogólniejszym znaczeniu rdzenia *kur(d)-*, z gwar znamy również rzeczownik *kurdupeć* ‘brodawka’ (tylko jedna fiszka w Kartotece SGP), zapewne związany z *kurzajką*, zwaną też *kokoszanką* lub *kurzą dupką* (SEBań I, s. 860). Można te wyrazy za Aleksandrem Brücknerem (SEBr, s. 283) łączyć z *kurdzielem* ‘wrzód na języku u konia’, o którym pisze, że pochodzi „może od *kur*, używanego dla wszelakich ‘odcisków’ [...]”. Dodajmy jeszcze, że w gwarach *kurdzielem* nazywano nie tylko owrzodzenie na języku, ale również ‘żyjątko w wodzie, robaczka, który, wypity z wodą, powodował ból brzucha’ (Kartoteka SGP) lub „właził w język” a nawet „zjadał język”⁵ (Fałowski, Hojsak, 2019, s. 225)⁶. Za motywacją nazwiska *Kurdyła* od leksemy *kurdziel* przemawia jego mocny związek z realiami wiejskimi, pośrednio także geografia nazwisk *Kurdziel*, z których większość występuje na obszarze bliskim nazwisku *Kurdyła* (por. ISNP), na jego niekorzyść przemawia jednak nieregularna wymiana *e* : *y* (wymianę *dż* : *d* wyjaśnić już można).

⁴ W gwarach *kurdziej*, rzadziej *kurdziel*, ma też znaczenie ‘kura obojnak’ (odnotowane na kilku fiszkach).

⁵ Być może z tym zjawiskiem ma związek gwarowe określenie gatunkowe rośliny *wianek kurdoniowy*, który miał pomagać w dolegliwościach gardła (zanotowane na jednej tylko fiszce w Kartotece SGP, z lokalizacją Rudna Wielka, rzeszowskie).

⁶ Na Kaszubach z kolei *kurdzel* to ‘robaczywy burak’ (Kartoteka SGP).

5. Za możliwe trzeba też uznać wyrazy oparte na rdzeniu *kurt-*, od którego pochodzą takie nazwiska, jak *Kurtyka*, *Kurtys*, *Kurta* i in. Szerzej na ten temat w ustępie 6.

6. Jako możliwe, acz (ze względu na ich budowę) mało prawdopodobne, podstawy derywacji antroponimu *Kurdyła* można wymienić leksemy, od których utworzono nazwiska nieco do *Kurdyły* podobne, głównie z rdzeniem *Kord-*, a więc: *kordon* (oparty na tym samym rdzeniu co *korda* ‘sznur’); *kordelas* ‘nóż myśliwski’, leksem niezwiązany z *kordem* (por. SESI II, s. 482); stpol. *kardasz* ‘brat, pobratymiec’; stpol. *kurdesz* ‘pieśń biesiadna; dawny taniec polski; także towarzysz biesiadny’; *kordiak* ‘człowiek skory do bitki, junak, śmiałek’, zapewne od *kord* (por. niżej); łac. *cor*, *cordis* ‘serce’ (por. RymNPol I; SEMot I; ISNP).

7. Nie można całkowicie odrzucić derywowania nazwiska od gwarowego leksemu *kudra*, ze względu na częstą w gwarach przestawkę grup spółgłoskowych z *r*⁷. Leksem ten (z wariantami *kodra/kudra/koder/kuder*) na północy ma znaczenie ‘ścierka, szmata, łachman’ (Kartoteka SGP), ponadto ‘sadzawka, łącha, niewielkie jezioro’ (Kartoteka SGP, SGPKar II, s. 512). Na południu chyba leksem nieznan (brak w kartotece SGP), jednak występują tu (ubogo poświadczony) derywaty od **kudr-/kuder-*: *kudracz* ‘człowiek nieuczestny’ (Mszana Górna), *kudraczyć* (żywieckie), *kudrać* (Myślenice) ‘mierzwic (komuś włosy)’, ponadto w Bronowicach *kudraś* ‘chłop ubrany po pańsku lub podmiejski oberwus’ (Kartoteka SGP). Pozostają one zapewne w związku z czeskim *kudrna* ‘pukiel, lok, kędzior’, występującym w słowackich gwarach szaryskich (bliskich gwarom polskim i łemkowskim) *kudrel* ‘pakuła’ (Zimkova, 2004, s. 56), łemkowskim *кудерявий* ‘o krętych włosach’ (Rieger, 1995, s. 73) i ukraińskim *кудерь* ‘lok’ — zapewne związane z północnosłowiańskim *kudel* < **kōdyla* ‘włos, kosmyk włosów, sierść’ (SEBor, s. 272). Nie odnotowuje się jednak tych leksemów z przestawką, co osłabia możliwość derywowania przez nie *Kurdyły*. Zastanawiające jest za to liczne występowanie nazwisk *Kudroń* i *Kudra* na Podkarpaciu (zob. ISNP), można przypuszczać, że pojawiły się one pod wpływem ukraińskim i/lub łemkowskim, jeśli rzeczywiście pochodzą od leksemów oznaczających ‘lok, kędzior, kudel’⁸.

⁷ Na taką możliwość interpretacji nazwiska *Kurdyła* zwróciła mi uwagę prof. Renata Przybylska, za co serdecznie Jej w tym miejscu dziękuję.

⁸ Dla pierwszego nazwiska, występującego najliczniej na Podkarpaciu (206 nazwisk z 323) i charakterystycznego dla pasa południowego Polski, ISNP wskazuje motywację gwarową od apelatYWu *kudra*, *kudry* ‘kudły’, który podaje za kartoteką SGP. Jednakże w przywołanym źródle *kudra* (sześć fiszek) nie ma takiego znaczenia, *kudry* zaś tylko na jednej z trzech fiszek mają odsyłacz do *kędry* w znaczeniu ‘włosy’. Dlatego bardziej prawdopodobną motywacją wydaje się gwarowy *kudroń*, czyli bluszczuk kurdybanek (*Glechoma hederacea*) — w takiej postaci, z przestawką *-rd-* > *-dr-*, znana jest ta roślina w Polsce południowej (dwie fiszki w kartotece SGP z Podkarpacia) — ale i w formie bez przestawki, *wianek kurdoniowy* (jedna fiszka z okolic Rzeszowa) — ponadto z przestawką *kudryban* (jedna fiszka z Opolszczyzny).

8. Mało prawdopodobna, lecz niedająca się całkowicie wykluczyć, jest interpretacja nazwiska *Kurdyła* jako złożenia: *kur+dyl-a*, gdzie człon pierwszy mógłby mieć znaczenie związane z niewielkim rozmiarem (zob. ustęp 6), drugi zaś to ‘drewniana belka’.

9. Za nieprawdopodobną trzeba raczej uznać motywację odetniczną przez etnonim *Kurd*, kontakty Polaków (i Słowian w ogóle) z Kurdami są bowiem późne (ale zob. ustęp 6).

10. Rzeczownik *kurdwan* (od *kurdyban*) ‘delikatna skóra, kunsztownie wyrabiana’ tworzy odrębną grupę nazwisk, niepowiązaną z nazwiskiem *Kurdyła*, np. *Kurdwan*, *Kordwan* (por. ISNP; RymNPol I, s. 494; SEMot I, s. 136).

W słownikach historycznych (SStp; Knapski; SPXVI; SJPXVII/XVIII; SL; SW) nie odnalazłem innych leksemów mogących stanowić podstawę motywacyjną nazwiska *Kurdyła*, za takie trudno bowiem uznać *kordyl* ‘związek acetylowy pochodny trójbromsalolu’ oraz *kordyt* ‘proch bezdymny używany w armii angielskiej’ (SW II, s. 475). Trzy kolejne to uznane w SW za gwarowe: *kordusek* ‘drozd’ (SW II, s. 475), *kurdybiś* ‘szczur’, *kurdyś* 1. ‘trzpiot’ 2. ‘kurta’ (SW II, s. 641) — jednak w gwarze okolic, z których nazwisko pochodzi, leksemy takie są nieznanne, brak ich również w Kartotece SGP. Ponadto w słownikach historycznych występują: a) warianty morfologiczne i fonetyczne omówionych wcześniej leksemów, np.: *kordat* ‘śmiały, baczny’ (Knapski I, s. 302); *kordasz* ‘junak’, *kordat* ‘śmiały, czupurny [...], do korda się zaraz porywający’, *kordiala* ‘śmiałek’ (SL II, s. 444), zapewne w związku z wymienionym wyżej *kordiak*; b) nowe znaczenia tychże, np. *korda* ‘miara długości’, synonim *sznura* (SW II, s. 474); c) wyrazy pochodne od nich, np. przymiotnik *kordowy* < *kord* ‘miecz’ (SPXVI), *kordelat* ‘grube sukno kapucyńskie’ (SL II, s. 444), chyba w związku z *korda* ‘sznur mnisi do przepasywania’; d) polskie leksemy od łac. *cor*, *cordis*, np.: *kordiaka* ‘choroba serca’ (SL II, s. 444), *kordial* ‘wzmacniająca, orzeźwiająca rzecz’ (np. kieliszek wina) (SL II, s. 444) oraz ‘lek serdeczny, pobudzający’ (SW II, s. 474), od tego zapewne gwarowe *kordia* ‘gorzalka’ w SW (II, s. 474); także *kordialny* ‘serdeczny, szczerzy, wylewny’, *kordialność* ‘serdeczność’ (SW II, s. 474).

W słownikach etymologicznych (SEBr; SESł; SEBo; SEBań; SEMań) nie ma żadnych innych, poza wymienionymi, tropów leksykalnych, nie znalazłem takowych również w Kartotece SGP.

Wydaje się, że w określeniu najbardziej prawdopodobnych motywacji nazwiska *Kurdyła* niezwykle pomocna byłaby pominięta przez autorów słowników antroponimicznych wiedza o jego rozmieszczeniu i kulturowo-etnicznej przynależności regionów, w których mieszka najwięcej *Kurdyłów*. Przyjrzyjmy się zatem bliżej geografii tego miana.

3. GEOGRAFIA NAZWISKA — I CO Z NIEJ WYNIKA

Nazwisko *Kurdyła* ma specyficzne rozmieszczenie, najliczniej reprezentowane jest na dwóch biegunach Polski, na krańcach południowych i północnych. W SNWPU (V, s. 463) zanotowano 104 wystąpienia nazwiska *Kurdyła*, z czego 39 w dawnym województwie krośnieńskim, 17 w dawnym olsztyńskim, po osiem w katowickim, koszalińskim, słupskim i szczecińskim oraz siedem w dawnym lubelskim. W nowej wersji słownika, a więc w SNUPXXI (s. 5970), liczba nazwisk jest znacząco większa: 171, jednak ich rozmieszczenie jest podobne, ponad połowa nazwisk występuje na Podkarpaciu: 67 w powiecie krośnieńskim, 21 w powiecie sanockim, ponadto dziesięć w olsztyńskim, dziewięć w szczecińskim, osiem w bytowskim i siedem w świdwińskim. Podobne dane przynosi ISNP: dokładnie połowa ze 180 zanotowanych w nim nazwisk występuje na Podkarpaciu (w powiecie krośnieńskim i sanockim), na drugim miejscu jest województwo warmińsko-mazurskie (28 nazwisk, z czego 15 w powiecie olsztyńskim i siedem w bytowskim), na trzecim województwo zachodniopomorskie (17 nazwisk). Dodajmy jeszcze, że na Podkarpaciu najwięcej *Kurdyłów*, bo 52, to mieszkańcy gminy wiejskiej Jaśliska, choć w samych Jaśliskach nie mieszka żaden *Kurdyła*. Cóż z tych danych wynika?

Regionem Polski, w którym nazwisko notowane jest najliczniej i który można przeto uznać za „kolebkę” tego antroponimu, jest Podkarpacie, ściślej: okolice Jaślisk w powiecie krośnieńskim, a zatem obszar przedwojennej Łemkowszczyzny. Można by więc zakładać, że jest ono pochodzenia nie polskiego, lecz wschodniosłowiańskiego — łemkowskiego. Założenie jest tym bardziej uprawnione, że drugim pod względem liczebności nazwiska obszarem jest Polska północna, dokładniej zaś Warmia i Pomorze Zachodnie, czyli Ziemie Odzyskane, na które podczas akcji „Wisła” przesiedlano m.in. ludność łemkowską. Od zakończenia drugiej wojny światowej najwięcej *Kurdyłów* z gminy Jaśliska mieszka w Posadzie Jaśliskiej, wsi przed wojną polsko-łemkowskiej z przewagą ludności polskiej⁹, oraz w sąsiedniej Daliowej (jednym z jej przysiółków jest *Kurdyłówka*¹⁰), wsi dawniej łemkowskiej z niewielką liczbą Polaków, poniżej 10% (SGKP I, s. 896). Nazwisko to nosili zarówno Polacy, jak i Łemkowie, możliwe jest zatem, iż nazwisko *Kurdyła* ma pochodzenie wschodniosłowiańskie i zostało przejęte przez

⁹ SGKP (VIII, s. 839) podaje liczby: 598 katolików, 285 grekokatolików, 50 izraelitów; trzeci tom SGKP (III, s. 488) — 860 katolików i 146 grekokatolików, Olgierd Chomiński (1915, s. 75) zaś pisze: „Oprócz przytoczonych wsi mieszanych w nieznacznej liczbie zamieszkują rusini Posadę Jaśliską [...]”.

¹⁰ Po wojnie mieszkała w nim tylko jedna osoba, Polak — czego dowiedziałem się od prowadzącego w Daliowej badania prof. Janusza Riegera, któremu w tym miejscu chciałbym złożyć serdeczne podziękowania.

Polaków lub też odwrotnie, jego pochodzenie jest polskie, a nazwisko przybierali Łemkowie¹¹. Pewniejsza jest jednak pierwsza, łemkowska interpretacja nazwiska, na co wskazuje sytuacja demograficzna i językowa Jaślik — ośrodka tego regionu. Od 1434 r. należały one bowiem do biskupstwa przemyskiego i od początku XVII wieku mocą zarządzeń biskupów zakazywano osiedlania się w miasteczku przedstawicielom innych wyznań, Żydom i „Rusnakom” (Gajewski, 1996, s. 21; Horbal, 2005, s. 57; zwłaszcza zaś Bostel, 1890, s. 805–807). Jaślika stały się przez to wyspą etniczną i językową na łemkowskim obszarze; wspomniana Posada Jaślika również w większości zamieszкана była przez Polaków, wszystkie natomiast okoliczne wsie były w całości lub w większości „rusińskie”. Przypomnijmy teraz, że w polskich Jaślikach nazwisko *Kurdyła* nie występuje. Dodajmy jeszcze, że nazwisko *Курдыла* odnajdziemy w pracy Iwana Krasowskiego o nazwiskach Łemków galicyjskich w XVIII wieku (Krasovs'kij, 1993, s. 94), są to najstarsze znane mi zapisy tego antroponimu — cztery rodziny odnalazł autor w Daliowej, jedną w Posadzie Jaślickiej i jedną w nieistniejącej już łemkowskiej wsi Lipowiec, wszystkie te wsie bezpośrednio graniczą z Jaślikami, w których nazwiska brak¹². Jeśli powiążemy te informacje z występowaniem antroponimu na Ziemiach Odzyskanych, to łemkowskie pochodzenie nazwiska staje się jeszcze pewniejsze.

Możemy je wzmocnić kolejnymi danymi, rozszerzając lokalizację geograficzną nazwiska na obszar ościenny. Antroponimu podobnego do nazwiska *Kurdyła* nie odnalazłem w książce Milana Majtána „Naše priezviská” (2014a), poświęconej nazwiskom słowackim, jednak w bazie nazwisk słowackich (Ďurčo) można wyszukać nazwisko *Kurdila*. Jest ono bardzo rzadkie, wyszukiwarka podaje trzy nazwiska (a może raczej trzy rodziny o tym nazwisku?), wszystkie zlokalizowane w jednej tylko miejscowości, Sobrance — wsi położonej we wschodniej Słowacji, blisko południowej granicy Łemkowszczyzny.

Wartościowych informacji dostarcza również baza ukraińskiego Towarzystwa Genealogicznego RІDNI utworzona na podstawie archiwów 680 instytucji liczących 37 milionów jednostek archiwalnych¹³. Wyszukać w niej można: 49 nazwisk *Курдыло*, z czego 43 na zachodzie (obwody lwowski i tarnopolski oraz czerniowiecki), oraz 17 nazwisk *Курдыла*, wszystkie w zachodniej Ukrainie, w obwodzie lwowskim i tarnopolskim. Co prawda w początkowej fazie wysiedleń i przesiedleń

¹¹ Mogło się tak dzieć przez małżeństwa mieszane, były one jednak na Łemkowszczyźnie bardzo rzadkie, wśród Łemków bowiem, których cechował daleko posunięty izolacjonizm etniczny (Duć-Fajfer, 2001, s. 18), panowała etniczna endogamia (por. Kwilecki, 1974, s. 60–61).

¹² Antroponim ten najpewniej ograniczony był do wschodniej Łemkowszczyzny i okolic Jaślik, nie odnotowano go bowiem w artykule Agnieszki Maliszewskiej (1993), badającej antroponię z obszaru polskiej Łemkowszczyzny centralnej i zachodniej.

¹³ <https://ridni.org/>

ludność łemkowską wywożono na daleką Ukrainę z zamiarem rozproszenia i odsunięcia jej od granicy (Pisuliński, 2017, s. 512–515), ostatecznie jednak olbrzymia jej większość osiedliła się w obwodach zachodnich, głównie w tarnopolskim i lwowskim¹⁴. Wikipedia (Daliowa, 2022) podaje, że do tych obwodów wywieziono także mieszkańców Daliowej (prawdopodobnie „kolebki” nazwiska *Kurdyla*)¹⁵. Odnalazłem również 80 nazwisk *Курдина* (z czego 71 w obwodzie lwowskim) i 128 nazwisk *Курдуи* (w całej zachodniej Ukrainie), oba mają jednak raczej inną motywację niż *Kurdyla* (a to ze względu na jego budowę, zob. niżej, ustęp 5).

W Słowniku współczesnych nazwisk ukraińskich (Red’ko, 2007, s. 562) znajdujemy nazwiska: *Курдель* — utworzone przez derywację semantyczną od dialektalnego apelatywu *курдель* ‘choroba bydła’ (z terenu Chełmszczyzny) oraz (z terenu Łemkowszczyzny) *Курдило*, które autor uznaje za utworzone od nazwiska *Курдель* za pomocą sufiksu *-ил(о)* o wartości augmentatywno-deprecjonującej¹⁶. Poza tym nazwiska *Kurdyla* lub podobnego nie notują znane mi antroponimiczne słowniki ukraińskie: brak go w Katalogu nazwisk ukraińskich (Red’ko, 1968), brak w nim również nazwisk na *Kurd-*, są cztery na *Kord-*; nie występuje też w pracy o nazwiskach Ukraińców zakarpaccich (Čučka, 2005), są trzy na *Kord*-¹⁷. Jedynie w słowniku nazwisk z regionu Czerniowiec w południowo-zachodniej Ukrainie jest *Курдилюк* (Luk’ănûk, 2002, s. 200) — brak go jednak we wspomnianej bazie nazwisk ukraińskich. Nie zawiera go także monografia nazwisk regionu chmielnickiego (Ūšišina, 2019) sąsiadującego od wschodu z terenem przesiedleń Łemków. Nazwiska *Kurdyla* nie odnalazłem także w indeksie nazwisk polskich w pracy Ewy Wolnicz-Pawłowskiej i Wandy Szulowskiej „Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich

¹⁴ „W połowie 1947 r. odnotowano ogółem 101 412 rodzin przebywających w USSR. We wschodnich obwodach pozostawały tylko 7183 rodziny [...]. Na zachodzie kraju mieszkało 94 229 rodzin [...]. Najwięcej Łemków znalazło się w obwodzie tarnopolskim” (Pisuliński, 2017, s. 531); drugim dużym skupiskiem był obwód lwowski (Duć-Fajfer, 2001, s. 30). Przyczyn było kilka: już od początku przesiedleni (nie tylko ci pod przymusem) podejmowali próbę powrotu do ojczyzny, gdy zaś po przybyciu do granicy z Polską okazywało się to niemożliwe, osiedlali się w obwodach zachodnich Ukrainy (por. Duć-Fajfer, 2001, s. 30; Serhijczuk, 2001, s. 70–71); z powodu trudności transportowych część przesiedleńców, miast trafić w głąb Ukrainy, zostawała w zachodniej części kraju (Pisuliński, 2017, s. 519); ponadto, głównie z powodu bardzo ciężkich warunków bytowych, od 1946 r. masowo wyjeżdżano z Ukrainy wschodniej do zachodniej (Pisuliński, 2017, s. 530).

¹⁵ Nie znalazłem na to potwierdzenia w dostępnych mi opracowaniach historycznych, jednak wiadomo, że pierwsze wywózki z Daliowej (40 rodzin) przygotowywano w marcu 1945 roku (Pisuliński, 2017, s. 214), a już w kwietniu podjęto decyzję o rozsiedleniu części Łemków w obwodach zachodnich (Pisuliński, 2017, s. 518).

¹⁶ Interpretacja morfologiczna, czyli derywacja przez wymianę *-ель* na *-ило* jest mało przekonująca, widzieć tu trzeba raczej zmianę fonetyczną (por. ustęp 5) i oczywiście fleksyjną.

¹⁷ Ich motywacja określona została jako niejednoznaczna i sporna, najczęściej zaś wywodzone są od *korda* ‘długa lina, na jakiej gania się konia po kole, uzda’ lub *kord* ‘miecz, pałasz, szabla’ (Čučka, 2005, s. 284–285).

(XV–XIX wiek)” (1998). Brak tego lub podobnie zbudowanego nazwiska w Rosji, w każdym razie nie podają go dostępne mi (aczkolwiek w niewielkiej liczbie) rosyjskie słowniki antroponimiczne (Nikonov, 1993; Veselovskij, 1974), nie odnalazłem go także w internetowych bazach leksykograficznych¹⁸ — występują za to w tych słownikach inne nazwiska na *Kurd-*, np.: *Курдюмов*, *Курдюк*, *Курдюков*, *Курдиновский*, *Курдин* i żeńskie *Курдина*; część z nich (trzy pierwsze) ma pochodzenie tureckie (zob. Baskakov, 1979, s. 37, 218). W drugim tomie Białoruskiej antroponii zapisano co prawda nazwisko *Курдыла*, lecz jest to forma zrekonstruowana na podstawie nazwiska *Курдылюк* (Biryła, 1969, s. 233); uznane ono zostało za niejasne, w haśle brak etymologii. Ponadto zapisano kilka nazwisk z rdzeniem *Kurd-*, które autor łączy z odpowiednikami rosyjskimi, np.: *Курдзюк* z ros. *Курдюк*, *Курдзюм* z ros. *Курдюм*, *Курдюмов* (Biryła, 1969, s. 233). Podstawowe jest dla nich nazwisko *Курда*, wywodzone od *курдь* ‘element uzbrojenia’. Białoruski zrekonstruowany antroponim *Курдыла* można więc chyba potraktować jako wyjątek i uznać, że nazwisko *Kurdyła* nie występuje dalej na wschodzie, ograniczone jest do obszaru wschodniej Łemkowszczyzny i języka łemkowskiego. Łemkowskie pochodzenie nazwiska mogłoby też tłumaczyć jego brak w onomastykonach zbierających najstarsze, staropolskie nazwy osobowe.

Wyrazów motywujących nazwisko *Kurdyła* należy więc szukać w leksyce łemkowskiej. Wpierw jednak przyjrzyjmy się budowie antroponimu, która także, w pewnym stopniu, wykazuje związki ze słowiańszczyzną wschodnią.

4. NAZWISKA NA *-yła* I ICH GEOGRAFIA

ISNP notuje 30 nazwisk (oprócz *Kurdyła*) z częstką *-yła*; celowo używam tu określenia częstka, a nie sufiks. Według auterek słownika cztery z tych nazwisk mają za podstawę imię wschodniosłowiańskie (*Kostyła*, *Kuryła*, *Kutyła*, *Stabryła*), ale można do nich chyba włączyć dwa kolejne: *Koszyła* może być wariantem nazwiska *Kostyła*¹⁹, nie zaś nazwiskiem odapelatywnym od *koszt* lub *kosztować*, tym bardziej że ponad połowa nazwisk *Koszyła* występuje na pograniczu wschodnim w województwie podkarpackim (*Koszyła* dominuje zaś na Lubelszczyźnie). Natomiast *Goszyła* może być wariantem nazwiska *Koszyła*, gdyż jak ono także najczęstsze jest na Podkarpaciu (i dlatego mało przekonujące jest wywodzenie nazwiska z litewskiego imienia *Gasztolt*²⁰). Siedem kolejnych nazwisk uznały autorki za miana, w których zakończenie *-yła* to sufiks (*Budzyła*,

¹⁸ <https://diclist.ru>; <https://slovaronline.com>

¹⁹ Por. Wolnicz-Pawłowska (1993, s. 153), Gala (1985, s. 139).

²⁰ Natomiast *Goszyła* występujące na Śląsku może być derywatem niezależnym od *Koszyły*, motywowanym innym imieniem — S. Gala (1985, s. 91) wywodzi je od zrekonstruowanego imienia **Goszta* i łączy z członem imion słowiańskich *gost* oraz imionami typu *Gościmir*, *Milogost*.

Kocyła, Mardyla, Sutyła, Topyła, Wojdyla i Wojtyła). Sześć z tych nazwisk grupuje się w przeważającej liczbie na południu Polski (województwo podkarpackie i małopolskie oraz Śląsk), niektóre dodatkowo na wschodzie (lubelskie) i na północy, na obszarze Ziemi Odzyskanych (zachodniopomorskie, warmińsko-mazurskie); jedno występuje na północy i w lubelskim. Pozostałych 17 nazwisk to antroponimy równe formalnie apelatynom lub innym nazwom osobowym na *-yła* (np. *Baryła, Chyła, Nieużyła, Pyła, Sopyła, Żyła*), jednak, co ciekawe, większość z nich także najczęściej występuje na południu, głównie na Śląsku, stosunkowo liczne są również w województwie małopolskim, na wschodzie (lubelskie i podkarpackie), ale też w województwie mazowieckim; jedno z nich, *Chyła*, notowane jest głównie na Ziemiach Odzyskanych oraz na Podkarpaciu i Lubelszczyźnie.

Co wynika z rozmieszczenia nazwisk na *-yła* w ISNP? Otóż niezależnie od tego, czy cząstka *-yła* jest sufiksem, czy też należy do rdzenia, antroponimy te noszone są przede wszystkim przez mieszkańców województw śląskich, ale także województw południowo-wschodnich i Ziemi Odzyskanych. Te z nich, w których *-yła* jest afiksem, albo występują przy rdzeniach wschodniosłowiańskich (sześć nazwisk), albo dominują w województwie podkarpackim i lubelskim, nieco rzadsze są w województwach śląskich i na Ziemiach Odzyskanych. Takie rozmieszczenie nazwisk na *-yła* może sugerować rodzime, śląskie, ale i wschodniosłowiańskie pochodzenie typu słowotwórczego, w którym sufiksem o funkcji nazwiskotwórczej jest *-yła*.

Dokładniejszych informacji na temat nazwisk na *-yła* (w których *-yła* jest sufiksem, nie zaś cząstką należącą do rdzenia) dostarcza opracowanie Sławomira Gali „Polskie nazwy osobowe z podstawowym *-l/-ł-* w części sufiksальной” (1985), na podstawie materiału z XII–XIX wieku. Przyrostek *-ila/-yła* uznaje autor za żeńską postać sufiksu *-il/-yl*, związany z nimi jest sufiks *-ilo/-yło*. Wszystkie one pełnią funkcję antroponimiczną (nie tworzą, lub czynią to wyjątkowo, apelatywów) i wszystkie powstają w równej mierze od nazw osobowych i apelatywów, przy czym te ostatnie to niemal wyłącznie czasowniki. Za pomocą sufiksu *-ila/-yła* utworzono 111 nazwisk²¹, które występują na całym badanym obszarze, głównie jednak: na Dolnym Śląsku²² — 24, w Małopolsce południowej — 21, na Lubelszczyźnie — 18; na Podkarpaciu — 14 i na pograniczu wielkopolsko-małopolskim — 14; w pozostałych lokalizacjach występują w liczbie od trzech do jednego (Gala, 1985, s. 546, mapa 8). Nazwiska z *-il/-yl* występują na większości

²¹ Jest to liczba blisko czterokrotnie wyższa niż w ISNP, gdzie i tak tylko 13 nazwisk można uznać za afiksalne. U S. Gali jest ich zatem blisko dziewięć razy więcej, pamiętajmy jednak, że badał on nazwiska historyczne, natomiast ISNP uwzględnia tylko ok. 30 000 najczęstszych nazwisk używanych w Polsce współcześnie.

²² Dolny Śląsk był jednym z obszarów przesiedleń w akcji „Wisła”, jednak zgromadzony przez S. Galę materiał śląski nie może być łemkowski, bowiem autor badał antroponimie do XIX wieku.

obszaru, najczęściej jednak na Śląsku (Gala, 1985, s. 374); natomiast typ antroponimiczny z sufiksem *-ilo/-ylo* zdaniem autora ma południowo-wschodnie pochodzenie (jak zresztą i inne sufiksy z podstawowym *-l/-l-* i postpozycyjnym *-o*) i może w nim być zawarty prymarnie apelatywny przyrostek *-idlo/-ydlo* z południowo-wschodniosłowiańskim uproszczeniem grupy *dl* (Gala, 1985, s. 376–377).

Biorąc pod uwagę dane z obu opracowań (ISNP; Gala, 1985), sufiks *-yła* jawi się jako polski, ściślej śląsko-małopolski, zaś nieco tylko mniej liczne zagęszczenie na wschodzie, na Podkarpaciu i Lubelszczyźnie, można interpretować dwojako: jako wpływ wschodniosłowiański, ale również jako geograficzne przedłużeniu na wschód innowacji południowopolskiej; być może na wschodzie *-yła* jest „spolszczoną” postacią wschodniego *-ylo*²³ (przypomnę jeszcze, że na wschodniej Ukrainie jest trzykrotnie więcej nazwisk *Курдило* niż *Курдила*). Nie zapominajmy też o nazwiskach na *-yła* pojawiających się w większej liczbie na północy Polski, na Ziemiach Odzyskanych, co może być efektem przesiedleń — dodajmy przy tym, że choć Łemków wysiedlano również do Polski północnej, to jednak w niewielkiej liczbie, większość przesiedlono na ziemię zachodnie, północne zaś Ziemię Odzyskaną zasiedlano głównie inną mniejszością wschodniosłowiańską, ukraińską (Palski, 2001, s. 199; Drozd, 2007, s. 141; Barwiński, 2009). Jednakże na północ trafiały liczne transporty Łemków z powiatu sanockiego (łącznie 25 tysięcy osób), do którego przed wojną należała Daliowa i Posada Jaślińska (Misiło, 1993, s. 446–447).

Sufiks *-yła* w funkcji antroponimicznej występuje też w dialekcie łemkowskim, choć nie jest w nim zbyt produktywny. E. Wolnicz-Pawłowska w pracy „Antroponimia łemkowska na tle polskim i słowackim (XVI–XIX wiek)” (1993, s. 153) odnotowuje jeden przykład nazwiska z *-ylo* i trzy nazwiska z *-yła* (*Jacyła*, *Kostyła*, *Kosztyła*). Ale i materiał porównawczy, czyli antroponimy z terenów polskich na północ od łemkowszczyzny i słowackich na południe od niej, jest w tym zakresie ubogi: *-yła* w polszczyźnie tworzy jedno miano — *Gosztyła* (ale w różnych wariantach), równie rzadkie są antroponimy na *-ila*, *-yła*; z terenów słowackich pochodzi jedno niepewne *-il* i jedno *-yła*²⁴. Nazwiska *Kurdyła* (*-yła*) w opracowaniu tym nie odnalazłem, ale też materiał podawany jest w wyborze. Nie ma go także w opracowaniu S. Gali (1985), co jednak może być następstwem

²³ Dr Wiktoria Hojsak z Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej UJ, której serdecznie w tym miejscu dziękuję, opowiedziała mi o łemkowskim nazwisku z Olchowca koło Dukli (nieдалеко Jaśliśk), oficjalnie zapisywanym *Toropilo* — mężczyzna je noszący podkreślał, że na końcu jest *-a*, a nie *-o*. Być może był to przejaw dążenia do zatarcia „ukraińskości” nazwiska.

²⁴ Nazwisko *Dzuryla* z interpretacją: „może kontaminacja imion *Dzura* i *Czuryla*” (Wolnicz-Pawłowska, 1993, s. 153), inaczej u M. Majtána (2014b, s. 27), uznającego nazwisko *Dzurila* za pochodzące od imienia *Juraj*, w którym nagłosowa głoska powstała pod wpływem węgierskiego odpowiednika, imienia *György*.

uznania nazwiska za bezafigksalne, a części *-ł-* za należącą do bazy antroponimu; jest w nim za to nazwisko z przyrostkiem złożonym *Kurd-yl+ak*, uznane za odimienne (od rekonstruowanego antroponimu **Kurdyl*, porównywane z *Kordela*, *Kurdela*) (1985, s. 152). Dodam może jeszcze, że nazwisko *Kurdela* i nazwiska na *Kord-* uznaje S. Gała (1985, s. 134–135) za pochodzące od nazw osobowych *Kord*, *Korda* lub apelatywów *kord*, *korda*, jedynie przy *Korduli* dopuszcza ponadto motywację nazwami osobowymi pol. *Kordula* i łac. *Cordula*.

Budowa miana *Kurdyła*, a właściwie jego zakończenie, nie pozwala zatem jednoznacznie określić go jako rodzimego lub obcego, nie przesądza ona o jego pochodzeniu, gdyż zakończenie *-yła* występuje zarówno w nazwiskach polskich, jak i łemkowskich (lub szerzej — wschodniosłowiańskich) oraz jest charakterystyczne dla dialektów rdzennie polskich (Śląsk, Małopolska) oraz pogranicznych (Lubelszczyzna, Podkarpacie). Jednak przedstawione wcześniej fakty dotyczące polskiej i ukraińskiej geografii nazwiska *Kurdyła*, a także jego obecność wśród Łemków, każą w nim widzieć nazwisko pochodzenia łemkowskiego i dlatego to w języku łemkowskim należy szukać jego bazy — jej odkrycie przyniesie też odpowiedź na pytanie o sufiksalny lub rdzenny charakter części *-yła*.

5. MOTYWACJA I MORFOLOGIA NAZWISKA — USTALENIA KOŃCOWE

W słownikach łemkowskich Igora Dudy (2011) i Janusza Riegera (1995) brak wyrazów, które motywacyjnie da się połączyć z nazwiskiem *Kurdyła*. Można takowe odnaleźć w słowniku ukraińskim Borysa Hrinčenko (Grinčenko, 1907–1909), są to: *курдѣлиця*, *курдѣля* ‘zamięć śnieżna’, przy czym słownik etymologiczny Ołeksandra Melnychuka uznaje te wyrazy za gwarowe formy od *хурдѣлиця*, czyli *хуртовина* (ESUM III, s. 152), natomiast słownik Franciszka Sławskiego za formy z *-d-* wstawnym od *курѣлѣця*, *курѣла* (SESł III, s. 400). Ponadto w ESUM (III, s. 152) występuje *курділь* ‘gatunek ptaka’ (*Alauda arborea*, czyli lerka, inaczej skowronek borowy), co jest skróceniem leksemu *чукурділь*, oraz *курдик* ‘człowiek niskiego wzrostu; karzeł’, łączone z *курдунель*. Wszystkie te leksemy określone jako dialektalne, *курдѣлиця*, *курдѣля* występowały w dialektach łemkowskich, dwa pozostałe, o ile mi wiadomo, nie były znane w okolicach Jaślik. W obu tych słownikach zanotowano jednak jeszcze jeden leksem, najbardziej formalnie zbliżony do nazwiska *Kurdyła*, jest nim rzeczownik *курдель/курдюк* (Grinčenko, 1907–1909, s. 1177), przy czym pierwszy wariant zaczerpnięty z pracy Ivana Verhratskiego „Pro govor galickih lemkiw” (1902); w ESUM (III, s. 152) mamy natomiast *курдюк/курдель/курділь*, wszystkie one znaczą ‘kurdziel’. W SESł (III, s. 399) zanotowano m.in. dwie formy łemkowskie *kurdel/kurdyl*; także w cyklu artykułów „Z etymologii łemkowskich” Adam

Fałowski i Wiktoria Hojsak (2019, s. 225) podają formę *Курділь*²⁵. Mimo zapisu u F. Sławskiego (SESŁ III, s. 399) z końcowym *-dyl* wymowa jest niepewna, gdyż na terenie wschodniej Łemkowszczyzny *i* pochodzące z *ĕ miało na ogół przednią artykulację (*-d'il*), choć trafiają się w tej kwestii liczne wyjątki (Stieber, 1982, s. 28). Ewentualną zmianę na *-dyl* można jednak tłumaczyć stwardnieniem już na gruncie polszczyzny i analogią do imion łemkowskich typu *Gawryła* (bardziej „łemkowskie” były imiona na *-o* typu *Gawryło*, ale „pewna grupa miała odziedziczoną cerkiewnoruską końcówkę *-a* [...]. Na ich wzór tworzono formy z *-a* analogicznym” (Wolnicz-Pawłowska, 1993, s. 45)). Ten właśnie leksem jest najbardziej prawdopodobną bazą motywacyjną interesującego nas antroponimu, ponieważ: a) jest on najbliższy formalnie nazwisku *Kurdyła*, które w zestawieniu z nim wykazuje najmniej zmian fonetycznych, b) był znany w gwarze ludności, u której to miano najpewniej powstało, c) wykazuje ścisły związek z kulturą ludową i realiami życia wiejskiego, d) ma poparcie w polskim nazwisku *Kurdziel*, od równobrzmiącego rzeczownika, które ponadto cechuje podobna geografia²⁶, e) motywacja wskazuje najpewniej na cechę wyglądu lub charakteru, która jest częsta w antroponomii ludowej. Jeśli przyjmujemy taką interpretację, to i f) technika derywacji będzie wskazywać na łemkowskość nazwiska.

Zgodziwszy się na pochodzenie nazwiska od łemkowskiego *курділь*, uznamy je za antroponim z *-l-* rdzennym, bezafiksalny, tworzony na drodze derywacji paradygmatycznej, z mianownikową końcówką paradygmatu żeńskiego *-a* (*Kurdył-a*). Z badań E. Wolnicz-Pawłowskiej (1993, s. 212, 292–294) wynika, że antroponimizacja paradygmatyczna co prawda w łemkowskim jest rzadka, ponieważ utworzone w taki sposób onimy stanowią ledwie 4% wszystkich mian (wobec 33% nazwisk będących przeniesieniami i 54% derywatów afiksalnych), ale są znacznie bogatsze w stosunku do materiału polskiego i słowackiego, w których antroponimy paradygmatyczne stanowią po 2%. Nadto mogą się one wywodzić z deskrypcji jednostkowych przynależnościowych (typ *syn kogoś*), których wśród antroponimów łemkowskich jest 9%, wśród polskich i słowackich zaś ledwie po 2%. Liczniej w łemkowskim reprezentowane są też derywaty paradygmatyczne z *-a*, które co prawda w większości tworzono od czasowników i miały wówczas charakter przymieszczy, ale derywowano je również od rzeczowników

²⁵ Leksem wywodzą autorzy od prasłowiańskiego *kurějь ‘kura o cechach koguta, kura hermafrodyta’ (por. przyp.4), co pochodne od *kurь ‘kogut’, *kura ‘kura’, wzbogacone o wstawne ekspresywne *-d-*; łączone z *kurzajka* i dial. *kurza dupa* (Fałowski, Hojsak, 2019, s. 225); podobnie u F. Sławskiego (SESŁ III, s. 399–400). Interpretacja Andrzeja Bańkowskiego jako złożenia *kur(o)dziej* uznana za nieprawdopodobną (Fałowski, Hojsak, 2019, s. 225), jednak nie jest ona bezpodstawną, jeśli pierwotnie *kurdziej* oznaczał wspomniane wcześniej żyjątko wywołujące *kury* ‘wrzody’ — wówczas człon drugi, *-dziej*, miałby znaczenie agentywne, jak w formacjach typu *kołodziej*, *złodziej*.

²⁶ Na 2582 nazwiska 1156 występuje w województwie małopolskim, 544 w podkarpackim, 221 w śląskim, 126 w dolnośląskim i 140 w lubelskim (ISNP).

często będących antroponimami, wśród przykładów jednak są i nazwiska równe apelatywom (Wolnicz-Pawłowska, 1993, s. 212–216). Interpretacja *Kurdyły* jako antroponimu paradygmatycznego od rzeczownika *курділь*, pierwotnie zapewne przezwiska, zbliża nazwisko do łemkowskich, nie zaś polskich mechanizmów nazwiskotwórczych. Może wywodzić się ono z deskrypcji jednostkowej przynależnościowej typu *syn* (czyj?) *Kurdyl-a*, tym bardziej że w łemkowskim zdecydowanie częściej niż w sąsiednich gwarach polskich tworzą antroponimy, które miały wskazywać na przynależność rodzinną nazywanego, przywiązywano większą wagę do tego „czyj jest”, a nie tylko „jaki jest”, „skąd jest”, „co robi”²⁷ (Wolnicz-Pawłowska, 1993, s. 302–303). W Posadzie Jaśliskiej, gdy ktoś z mieszkańców nie rozpoznaje przyjezdnych (o których wie, że mają rodzinę w tej wsi), zadaje na ogół to samo pytanie pozwalające na identyfikację: *Czyjś ty?* Być może dodanie paradygmatycznego *-a* do apelatywu *курділь* miało za zadanie oderwać miano od znaczenia leksykalnego i włączyć do zbioru nazw osobowych, taki zaś, a nie inny paradygmat, dający w efekcie zakończenie *-yla*, upodabniał je do antroponimów z przyrostkiem *-yla* (jak *Kosztyla*, *Jacyła*, również imion typu *Gawryła*).

6. ZAKOŃCZENIE — TROP WĘGIERSKI

Wiejskiemu nazwisku *Kurdyła* w polskich słownikach antroponimicznych przypisuje się pochodzenie polskie, wyrazy motywujące mające niewiele wspólnego z kulturą wiejską oraz budowę sufiksálną (lub traktuje jako nazwę przeniesioną). Obecność miana wśród społeczności łemkowskiej oraz jego geografia, czyli: obszar dawnej Łemkowszczyzny, Ziemie Odzyskane, teren przesiedleń w zachodniej Ukrainie oraz południowe pogranicze Łemkowszczyzny na Słowacji, przemawiają za łemkowskim pochodzeniem antroponimu, którego bazą jest prawdopodobnie występujący w gwarach łemkowskich apelatyw *курділь*. Należy ono do antroponimów paradygmatycznych, które, choć niezbyt częste, są jednak charakterystyczne dla gwar łemkowskich. I to jest, jak się wydaje, najpewniejsze pochodzenie nazwiska *Kurdyła*.

Wart zastanowienia i dalszych badań jest jednak inny jeszcze trop obcojęzyczny. Wspomniałem wcześniej (zob. ustęp 2) o możliwości motywacji przez leksemy, które uznaje się za bazy dla nazwisk na *Kurt-* (np. *Kurtyka*, *Kurtys*, *Kurtok*). Łączy się je z różnymi podstawami: imieniem niemieckim *Kurt*, gwarowym *kurtać* ‘gromić, łajać’²⁸

²⁷ Stąd też znaczny udział antroponimów odmiennych, liczniejszych w języku łemkowskim niż w polskim w sąsiednich terenach.

²⁸ Autorki ISNP przywołują ten czasownik za SW, nie odnalazłem go w Kartotece SGP, są w nim za to: *jechać w kordy* ‘ważnić się zawzięcie’ — zapewne od *kord* ‘miecz’ (z uwagą etymologiczną por. *bić się w kordy*), ale i *być (z kimś) w kordy* ‘żyć w serdecznej przyjaźni’ — tu zapewne od łac. *cor*, *cordis*.

i apelatywami *kurta*, *kurtka* (por. RymNPol I; SNNP; ISNP). Każdy z tych wyrazów jest możliwy jako baza nazwiska *Kurdyła*: nazwy osobowe pochodzenia niemieckiego są na Podkarpaciu częste, a nawet bardzo częste (choć raczej w miastach, rzadziej na wsi). Afiks *-yła*, jak wspomniałem, występował na ogół przy czasownikach i tworzył antroponimy przezwiskowe, a więc i czasownik *kurtać* ‘kłócić się’, o ile w gwarach okolic Jaślik istniał, jest prawdopodobny. Najciekawszy jest jednak rzeczownik *kurta/kurtka*, a to przez jego pochodzenie, etymologię i powodowane przez nie implikacje. Jedną z nazw Łemków to *Kurtacy* (obok *Czuchocy*), etnonim zaproponowany bodaj przez Wincentego Pola, a odnoszący się do odzienia, czyli krótkiej guni zwanej *czuchą* lub *kurtą* (por. SEBań I, s. 859; SGKP II, s. 458–459; III, s. 488). Apelatyw *kurta/kurtka* ‘rodzaj wierzchniego, krótkiego odzienia; kusa suknia’ przyszedł do polskiego i lemковского — najpierw do niego, stwierdza A. Bańkowski (SEBań I, s. 859) — zapewne z rumuńskiego, ale przez węgierskie pośrednictwo (por. SEBr, s. 284; SESł III, s. 413–414; SEBor, s. 275–276). Dodajmy jeszcze na marginesie, że i *kord* ‘krótki miecz’, będący według K. Rymuta jedną z dwóch możliwych podstaw nazwiska *Kurdyła*, przyszedł do nas z azjatyckich języków indoeuropejskich, zapewne za pośrednictwem węgierskim (por. np. SEBr, s. 256; SEBań I, s. 796; zwłaszcza SESł II, s. 480). Jest też w polszczyźnie *kurta*, niewątpliwie madziaryzm, o znaczeniu ‘pies z obciętym ogonem’, por. „Dlaczego ty śpisz w izbie, ja marznę na mrozie? Mówił mopsu tłustemu kurta na powrozie” („Dwa psy” Ignacego Krasickiego). U Lindego ponadto *kurta* ‘kusy’ z odsyłaczem do *krótki*; wśród innojęzycznych odpowiedników na pierwszym miejscu równo brzmiące węgierskie *kurta* (SL II, s. 555).

Na całej Słowiańszczyźnie rdzeń *kurt-*, *kurd-*, *kur-* w znaczeniach ‘krótki’, ‘mały, niski’, ‘obcięty’, ale i ‘chromy’ jest powszechny (por. SESł III, s. 414; SEBr, s. 283), F. Sławski nazywa go wędrującą pożyczką, ostatecznie z łacińskiego *curtus* ‘krótki, obcięty’ (SESł III, s. 414), związany z polskim *krótki*. Znany jest na Łemkowszczyźnie, J. Rieger (1995, s. 74) podaje *kurtyj* ‘krótki’, tak samo w SESł (III, s. 414). W polszczyźnie mamy m.in. gwarowe: *kur-tak/kurtok* ‘niski człowiek; człowiek lub dziecko które nie rośnie’ (Kartoteka SGP); u F. Sławskiego także *kurta* ‘istota mała, kusa’ (SESł III, s. 414); ogólnopolskie *kurdupel* i gwarowe *kurdupel* wraz z *kurdupec*, *kurdupek* oznaczające ‘człowieka małego wzrostu, niedorosłego; także małe dziecko’²⁹ (występują na dość dużym obszarze, najczęściej jednak notowano je w pasie południowym

²⁹ Ze względu na znaczenia ‘krótki, kusy, ucięty’ członu *kur(t/d)-* w złożeniach nie przekonuje interpretacja *kurdupla* u A. Bańkowskiego jako pożyczki z niemieckiego dialektałnego *kurduppel*, *korduppel*, które uznaje on za niejasne (SEBań I, s. 857). Można tu widzieć raczej odwrotną pożyczkę (z polskiego poszło *kurdupel* również na całą Słowiańszczyznę wschodnią). F. Sławski SESł (III, s. 398) wywodzi leksem od członów *kъ-нъ* ‘okaleczony, obcięty, ułomny’ + *dup-el*.

i wschodnim³⁰, por. Kartoteka SGP). W Kartotece SGP odnajdziemy też przymiotnik *kurdawy* ‘niedorosły do naturalnej wielkości’, natomiast w SW (II, s. 641) gwarowy przymiotnik *kurdowaty* ‘niski, krępy, karłowaty’ — nie odnalazłem go w Kartotece SGP, wszystkie zaś przykłady w SW pochodzą ze źródła opatrzonego skrótem *Pol.*, co jest zapewne pomyłką drukarską, skrót ten, pisany z kropką, w SW oznacza bowiem ‘polski’, skrótu *Pol.* dla źródła nie odnalazłem; jest za to skrót bez kropki *Pol* (jednak w tomie III, nie II), czyli wspomniany wcześniej Wincenty Pol, domniemany twórca nazwy *Kurtaki*. Potwierdzeniem takiego odczytania skrótu może być hasło *kurdawy* u Jana Karłowicza (SGPKar II, s. 530), opatrzone znakiem zapytania i jednym tylko cytatem z W. Pola. Zarówno w nim, jak i w cytatach z SW *kurdowaty*, co charakterystyczne, odnosi się tylko do drzew i krzewów, mógłby więc ten przymiotnik mieć ograniczoną kolokację. Pol, jak wiadomo, dużą część życia spędził we Lwowie, w Tarnopolu, a także na Podkarpaciu w okolicach Łemkowszczyzny — można więc przypuszczać, że *kurdawy* zaczerpnięty został z polszczyzny południowokresowej.

Rdzeń *kurt-* (*kord-*) mógł również tworzyć nazwy ludzi (lub zwierząt) z zaburzoną anatomią kończyn, np. *kurtypel* ‘kulejący, o kurczęciu’, *kordyga* ‘inwalida, kulawy’³¹; *kurta* to nie tylko ‘pies z obciętym ogonem’, lecz również ‘owca z obciętym ogonem’ (Kartoteka SGP) i ‘człowiek, któremu brakuje palca (u ręki lub nogi)’ (Kartoteka SGP), por. SESŁ III, s. 414.

Wszystkie te znaczenia: ‘krótki, niski’, ‘obcięty’, ‘chromy’ dobrze wpisują się w ludowe, gwarowe schematy motywacji przezwiskowej od cech wyglądu (językowo utrwalane i niejako piętnowane są wszelkie odstępstwa od normy fizjologicznej).

Istnieją zatem w słowiańszczyźnie liczne wyrazy z *kurt-*, które można wiązać pośrednio z łac. *curtus*, bezpośrednio zaś, przez brak przestawki, z innym językiem niesłowiańskim, badacze wskazują zazwyczaj na węgierski; niewykluczone, że jakieś wyrazy z *kurt-* także w okolice Jaślisk przyszły z Węgier. Na trop węgierski mogą wskazywać fakty antroponimiczne ze Słowacji, gdzie występuje bardzo rzadkie nazwisko *Kurdila*, które odnalazłem we wsi w przeszłości w połowie zamieszkaanej przez Węgrów (wspomniane wcześniej Sobrance). Ponadto w bazie nazwisk słowackich (Ďurčo) można wyszukać pięć nazwisk *Kurďy* z trzech miejscowości przy granicy węgierskiej. Wiadomo zresztą, że znaczna część antroponimii słowackiej ma pochodzenie węgierskie. Ale i Daliowa, Posada Jaśliśka,

³⁰ Co może jednak wynikać z przewagi materiałów małopolskich w Kartotece SGP.

³¹ Pewien związek z tymi znaczeniami mają, co ciekawe, nieliczne gwarowe znaczenia rzeczownika *kurdziel*: 1. ‘cierpienie mięśni, skurcz mięśni’, 2. ‘włosień (w mięśniach)’; na dwóch fiszkach zanotowano ponadto wierszowane formuły: „Siedzi baba na ogonie, a kurdziel jé nogi łamie” oraz „Siedzi baba na *ogonie, a *ogon ji kurdziel łamie” (Kartoteka SGP).

a zwłaszcza Jaśliska, leżące tuż przy granicy słowackiej, również miały liczne związki z Węgrami. Oto one:

1. Antoni Prochaska (1889, s. 469) pisze o osadnictwie z Węgier na tych ziemiach: „prawdopodobnie wskutek naporu ze strony Turków [...] i nieustannych wojen wojewody Stefana. [...] Zbiegi z Węgier, z Siedmiogrodu, Mołdawii i Wołoszczyzny mnożyły liczbę kolonistów, a z pobliskiej Mołdawii zbiegostwo taki pod koniec XV wieku wzięło obrót, że wojewodowie niejednokrotnie upominali się o swych poddanych u rządu polskiego”.

2. Przez region, z którego nazwisko *Kurdyła* najpewniej się wywodzi, przebiegał już od średniowiecza ważny szlak handlowy z Węgier w głąb Polski, tzw. trakt węgierski; Jaśliska wzbogaciły się na handlu winem węgierskim (zob. np. Bostel, 1890, s. 810–813), na którego składowanie miały wielokrotnie potwierdzany przywilej królewski, prawo zaś do sprowadzania win przysługiwało wyłącznie kupcom węgierskim (zob. Gajewski, 1996, s. 34). W przeszłości istniał w Jaśliskach tzw. Dom Węgierski zajmowany przez Węgrów lub tylko wykorzystywany do handlu winem (Bostel, 1890, s. 810)³². Jak pisze A. Prochaska (1889, s. 65), „Jaśliska były pierwszą niejako stacją z Węgier do Polski, a przesmyk nad rzeką Jasiołką [...] jednym z głównych traktów, łączących oba koronne kraje”.

3. Przywilej lokacyjny Jaślisk został wydany w 1366 roku na rzecz Węgra, Jana de Hanselino, który zapewne sprowadził ze sobą osadźców węgierskich (Gajewski, 1996, s. 17), zresztą i w późniejszych czasach w Jaśliskach bardzo często osiadali Węgrzy (Bostel, 1980, s. 816), dotyczyło to być może również sąsiadujących z nimi wsi.

4. Nie tylko polska ludność Jaślisk, ale i Łemkowie mieli kontakty z Węgrami, jak pisze Helena Duć-Fajfer (2001, s. 12–13): „Wędrowali też Łemkowie, wykorzystując różnice w okresach wegetacyjnych, na roboty sezonowe, głównie na Węgry [...]. Sezonowe wędrowki na Nizinę Węgierską miały też pewne znaczenie dla przemian kulturowych i cywilizacyjnych na Łemkowszczyźnie”.

5. Podkarpackie to drugie po małopolskim województwo z największą liczbą nazwisk *Węgrzyn* (ISNP). To oczywiście o niczym jeszcze nie świadczy, ale w antroponimii (historycznej i współczesnej) Jaślisk i sąsiednich wsi można odnaleźć nazwy osobowe węgierskiego pochodzenia³³. Jest nim być może nazwisko pierwszego utrwalonego w źródłach historycznych (z połowy XVII wieku) starosty Jaślisk, którym był niejaki *Aleksander Delpacy* lub *Delpaci*³⁴; w jeszcze

³² Informację o Domu Węgierskim zawdzięczam dr. Robertowi Ślabczyńskiemu z Instytutu Polonistyki i Dziennikarstwa UR, rodowitemu jaśliszczaninowi, któremu w tym miejscu serdecznie dziękuję.

³³ Pewne wpływy węgierskie w antroponimii dostrzega też Halszka Górny (2004, s. 19, 116) w pracy poświęconej nazwiskom dawnej ziemi sanockiej.

³⁴ Pierwszy zapis w: Bostel, 1890, s. 802; drugi w: Prochaska, 1889, s. 71.

starszym dokumencie, z końca XVI wieku, czytamy o rajcy miejskim *Januszu Dalmacie* (Bostel, 1890, s. 802) — to antroponim najpewniej odetniczny, a przypomnijmy, że królestwo Węgier przez jakiś czas władało także Dalmacją, co ważniejsze przez cały okres od XV do końca XVIII wieku napływała do Węgier ludność chorwacka w ucieczce przed ekspansją imperium osmańskiego (Kurtok, 2017, s. 108), a *Horváth* to jedno z najczęstszych nazwisk węgierskich. W księgach miejskich Jaślik z końca XVII wieku zanotowano jaślickiego mieszczanina *Istwana Hungarusa* (Bostel, 1890, s. 815), z początku XVIII wieku węgierskiego kupca wina o nazwisku *Skabelli* (Prochaska, 1889, s. 186). Współcześnie w Jaślikach występuje nazwisko *Magierowski*, któremu przypisuje się m.in. motywację przez apelatyw *magierka* ‘rodzaj nakrycia głowy’ (zob. ISNP), który jednak jest zapożyczeniem węgierskim, podobnie jak *magier* ‘grosz’ (Zaręba, 1951, s. 114, 116); możliwe jest także wyprowadzenie nazwiska od spolonizowanego etnonimu *Magyar* (ISNP, hasło *Magiera*)³⁵. W Posadzie Jaślickiej mieszka natomiast rodzina o rzadkim nazwisku *Majdosz* (ogółem 145 nazwisk, z czego 65 w powiecie krośnieńskim, 20 w sanockim, w innych powiatach po kilka wystąpień, SNUPXXI, s. 6724). Niektórzy łączą je z rodzimymi antroponimami typu *Majda*, od gwarowego apelatywu *majdać* ‘machać, kiwać, merdać’ (zob. RymNPol II, s. 56; ISNP), co jest bardzo prawdopodobne, *majdać* bowiem znane jest w gwarach południowego Podkarpacia, A. Bańkowski zaś wywodzi ten czasownik od dialektalnego ukraińskiego *majdaty* (SEBań II, s. 126). Nie można jednak wykluczyć węgierskiego pochodzenia, nazwisko *Majdos* (i inne z rdzeniem *Majd-*) występuje również na Węgrzech³⁶. *Majdoš* znane jest też na Słowacji, podaje je np. „Historický slovník obcí okresu Veľký Krtíš” (Sitár, 2015, s. 47) wśród nazwisk mieszkańców osady Dolné Plachtince w południowej części kraju (obecnie przy granicy węgierskiej), w towarzystwie innych antroponimów węgierskich np. *Uhrin*, *Varga*, *Kováč*, *Molnár*, *Balaš* czy *Kardoš* (węg. *kard* ‘miecz’) (Sitár, 2015, s. 47); rdzeń antroponimiczny *Majd-* występuje również w nazwiskach chorwackich (Božić, 2018). Węgierskie pochodzenie przypisuje ISNP nazwisku *Szalał* z Posady Jaślickiej (od nazwy osobowej *Szalał*). Wreszcie w Daliowej, gdzie I. Krasowski odnalazł najwięcej nazwisk *Kurdyła*, występuje również nazwisko *Kurda*. I tu wraca określone wcześniej jako nieprawdopodobne pochodzenie od etnonimu *Kurd*. Węgrzy mieli bowiem wcześniejsze i liczniejsze kontakty z tym indoeuropejskim ludem, w południowych Węgrzech zaś leży wieś *Kurd*, której przypisuje się kurdyjskie pochodzenie, nie jest ono jednak pewne (Aloian, 2004),

³⁵ Wówczas byłoby to zapożyczenie literowe — przez pismo (Zaręba, 1951, s. 122).

³⁶ Wpisuje się w węgierskie nazwiska na *-os* typu *Mészáros*, *Lakatos*, *Sipos*, *Orsós*, *Boros* — wymienione antroponimy należą do najczęstszych na Węgrzech („Nazwiska węgierskie”, 2021), był to zresztą typ produktywny, o czym przekonuje indeks *a tergo* nazwisk starowęgierskich (Farkas), który notuje także nazwisko *Kurdi*.

podobnie w przypadku węgierskich nazwisk *Kurd*, *Kurt*, *Kurth* (Aloian, 2004); nazwisko *Kurdi* w (Farkas, s. 177) określono jako odmiejscowe.

I wreszcie — co ma jednak nikłą wartość dowodu naukowego — pochodzący z Posady Jaśliskiej dziadek autora niniejszego artykułu twierdził, że nazwisko *Kurdyła* jest węgierskie.

LITERATURA

- Aloian, Z. (2004). The Kurds in the Ottoman Hungary. *Transoxiana. Journal Libre de Estudios Orientales*, 9. http://www.transoxiana.org/0109/aloian-kurds_ottoman_hungary.html
- AntrPol = Cieślukowa, A. (red.). (2009). *Antroponimia Polski od XVI do końca XVIII w. Wybór artykułów hasłowych oraz wykazy nazwisk wraz z chronologią i geografiją* [The anthroponymy of Poland from the 16th to the end of the 18th century] (t. 2). Kraków: Lexis.
- Barwiński, M. (2009). Rozmieszczenie i liczebność Łemków w Polsce na podstawie wyników spisu powszechnego z 2002 roku — uwarunkowania i kontrowersje [Distribution and numbers of Lemkos in Poland based on the results of the 2002 census — conditions and controversies]. W: S. Dudra, B. Halczak, I. Betko i M. Smigiel (red.), *Łemkowie, Bojkowie, Rusini — historia, współczesność, kultura materialna i duchowa* (t. 2, s. 15–28). Zielona Góra–Słupsk: Druk-Ar. <https://dspace.uni.lodz.pl/xmlui/handle/11089/3897>
- Baskakov, N.A. (1979). *Russkie familii tůrkskogo proiszoždieniâ* [Russian surnames of Turkic origin]. Moskwa: Izdatel'stvo Nauka.
- Biryła, M.V. (1969). *Belaruskaâ antrapanimiâ. T. 2: Prozviščy, utvoranyâ ad apelâtyunaj leksiki* [Belarusian anthroponymy. T. 2: Surnames formed from appellatives]. Minsk: Navuka i Tehnika.
- Bostel, F. (1890). Przyczynek do dziejów Jaślisk [Contribution to the history of Jaśliska]. *Przewodnik Naukowy i Literacki. Dodatek do Gazety Lwowskiej*, 17(9), 801–819.
- Božić, I. (2018). Imamo popis više od 33.000 prezimena u Hrvatskoj te broj ljudi koji nose svako od njih. *Srednja.hr*. <https://www.srednja.hr/istaknuto/imamo-popis-vise-33-000-prezimenahrvatskoj-te-broj-ljudi-nose-svako-njih/>
- Chomiński, O. (1915). Dialekty polskie okolic Rymanowa [Polish dialects of the vicinity of Rymanów]. *Materiały i Prace Komisji Językowej Akademii Umiejętności w Krakowie*, 7, 75–182.
- Čučka, P. (2005). *Prizviša zakarpats'kih Ukraïnciv. Īstoriko-etimologiĉnij slovník* [Surnames of Subcarpathian Ukrainians. Historical and etymological dictionary]. L'viv: Svit.
- Daliowa. W: *Wikipedia*. <https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Daliowa&oldid=65858387> (dostęp: 7.01.2022).
- Drozd, R. (2007). Powojenne wysiedlenia Łemków polskich w latach 1944–1950 [Post-war deportations of Polish Lemkos in the years 1944–1950]. W: S. Dudra, B. Halczak, A. Ksenicz i J. Starzyński (red.), *Łemkowie, Bojkowie, Rusini — historia, współczesność, kultura materialna i duchowa* (s. 131–142). Legnica–Zielona Góra: Łemkowski Zespół Pieśni i Tańca „Kyczera”.
- Duć-Fajfer, H. (2001). *Literatura łemkowska w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku* [Lemko literature in the second half of the nineteenth and early twentieth centuries]. Kraków: PAU.
- Duda, Ī. (2022). *Łemkiv's'kij slovník* [Lemko language dictionary]. Ternopil': Aston.
- Ďurĉo = Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV. (b.d.). *Databáza priezvisk na Slovensku* [Database of proper names and locality names in Slovakia]. <https://slovník.juls.savba.sk/?d=priezviska>
- ESUM = Mel'ničuk O.S. (red.). (1982–2012). *Etimologiĉnij slovník Ukraïns'koï movi* [Etymological dictionary of the Ukrainian language] (t. I–VI). Kiiv: Naukova Dumka.

- Fałowski, A. i Hojsak, W. (2019). Z etymologii lemkowych. Cz. IV [Lemko etymologies. Pt IV]. *LingVaria*, 2(28), 211–227.
- Farkas, T. (red.). (2009). *Régi magyar családnévek névvégmutató szótára. XIV–XVII. Század* [Reverse dictionary of old Hungarian surnames. XIV–XVII. century]. Budapest: ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet. Magyar Nyelvtudományi Társaság.
- Gajewski, B. (1996). *Jaśliska. Zarys monograficzny* [Jaśliska. A monographic outline]. Krosno: Muzeum Okręgowe w Krośnie.
- Gala, S. (1985). *Polskie nazwy osobowe z podstawowym -l-/-l- w części sufiksальной* [Polish personal names with the -l-/-l- in the suffixal part]. Łódź: Wydawnictwo UŁ.
- Górny, H. (2004). *Nazwiska mieszkańców wybranych miejscowości dawnej ziemi sanockiej w świetle interferencji etniczno-językowej (XV–XIX w.)* [Names of inhabitants of selected towns of the former Sanok region in the light of ethno-linguistic interference (15th–19th centuries)]. Rzeszów: Wydawnictwo UR.
- Grinčenko, B. (red.). (1907–1909). *Slovar' ukraïns'koï movi* [Dictionary of the Ukrainian language] (t. I–IV). Kiïv: AN URSSR. [Edycja elektroniczna, oprac. O. Oksimec']. http://history.org.ua/LiberUA/SIUkrM_1907/SIUkrM_1907.pdf
- Horbal, B. (2005). *Cuius regio eius religio (et nation)* w Tyliczu, Muszynie i Jaśliskach [Cuius regio eius religio (et nation) in Tylicz, Muszyna and Jaśliska]. *Almanach Diecezjalny*, 1, 49–63.
- Horn, M. (1970). Lokalizacja cechów i specjalności rzemieślniczych w miastach ziemi przemyskiej i sanockiej w latach 1550–1650 [Location of guilds and craft specialties in the cities of Przemysł and Sanok regions in the years 1550–1650]. *Przegląd Historyczny*, 61, 403–427.
- ISNP = Czopek-Kopciuch, B., Górny, H., Magda-Czekaj, M., Palinciuc-Dudek, E., Skowronek, K. i Supranowicz, E. (b.d.). *Internetowy słownik nazwisk w Polsce* [Internet Dictionary of Polish Surnames]. <https://nazwiska.ijp.pan.pl>
- Kartoteka SGP = Zakład Dialektologii Polskiej IJP PAN (b.d.). Kartoteka Słownika gwar polskich [Card index of the Dictionary of Polish dialect]. <https://rcin.org.pl/dlibra/publication/37156>
- Knapski = Knapiusz, G. (1621). *Thesaurus polono-latino-graecus seu promptuarium lingua Latinae et Graecae* [...]. [Polish-Latin-Greek dictionary or a reference compendium of Latin and Greek] (t. I–II). Cracoviae: Typis Francisci Caesarii.
- Krasovs'kij, Ī. (1993). *Prizviša galic'kih lemків u XVIII st. Za materialami iosifins'kogo pozemel'nogo kadastru 1787–1788 rr.* [Surnames of Galician Lemkos in the 18th century. According to the Joseph's land cadastre of 1787–1788]. L'viv: Vidavniče Pidpriëmstvo Kraj. https://lemko.org/pdf/krasowskyj_pryzwyszczza.pdf
- Kurtok, A. (2017). Chorwacka mniejszość narodowa na Węgrzech — w poszukiwaniu definicji przynależności [Croatian national minority in Hungary — in search of a definition of belonging]. W: K. Majdzik i J. Zarek (red.), *Tożsamość Słowian zachodnich i południowych w świetle XX-wiecznych dyskusji i polemik. T. 1: Konteksty filologiczne i kulturoznawcze* (s. 103–121). Katowice: Wydawnictwo UŚ.
- Kwilecki, A. (1974). *Lemkowie — zagadnienie migracji i asymilacji* [Lemkos — the issue of migration and assimilation]. Warszawa: PWN.
- Luk'ânûk, K.M. (red.). (2002). *Slovník prizviš. Praktičnij slovozmínno-orfografičnij (na materialì Ćerniveččini)* [Dictionary of surnames. Practical inflection and spelling (on the material of Chernivtsi region)]. Ćernivci: Bukrek.
- Majtán, M. (2014a). *Naše priezviská* [Our surnames]. Bratislava: Veda.
- Majtán, M. (2014b). O slovenských priezviskách [About Slovak surnames]. W: K. Balleková i M. Smatana (red.), *Zo studnice rodnej reči* (t. 2, s. 16–65). Bratislava: Veda.
- Maliszewska, A. (1993). Nazwy osobowe ludności lemkowej (na podstawie materiałów z nagrobków) [Anthroponymy of the Lemko people (based on the materials from the tombstones)]. *Onomastica*, 38, 169–201.

- Misiło, E. (1993). *Akcja „Wisła”. Dokumenty* [Operation „Wisła”. Documents]. Warszawa: Archiwum Ukraińskie.
- Nazwiska węgierskie. [Hungarian surnames]. W: *Wikipedia*. https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Nazwiska_węgierskie&oldid=62800361 (dostęp: 26.03.2021).
- Nikonov, V.A. (1993). *Slovar' russkikh familij* [Dictionary of Russian surnames]. Moskwa: Škola-Press.
- Palski, Z. (2001). *Polityczne, ekonomiczne i narodowościowo-demograficzne następstwa operacji „Wisła”* [Political, economic, national and demographic consequences of the operation “Wisła”]. W: R. Niedzielko (red.), *Polska–Ukraina: Trudne pytania. T. 8: Materiały VIII międzynarodowego seminarium historycznego „Stosunki polsko-ukraińskie w latach II wojny światowej”*, Warszawa, 6–8 listopada 2000. Warszawa: Ośrodek Karta.
- Pisuliński, J. (2017). *Przesiedlenie ludności ukraińskiej z Polski do USSR w latach 1944–1947* [The resettlement of the Ukrainian population from Poland to the USSR in 1944–1947]. Wyd. 2. Rzeszów: Wydawnictwo UR.
- Prochaska, A. (1889). Jaśliska. Miasteczko i klucz biskupów przemyskich [Jaśliska. The town of Przemyśl bishops]. *Przewodnik Naukowy i Literacki. Dodatek do Gazety Lwowskiej*, 17(1), 59–77; 17(2), 181–188; 17(3), 262–270; 17(5), 464–473.
- Red'ko, Ū.K. (1968). *Dovidnik ukraïns'kih prîzviš* [Directory of Ukrainian surnames]. Kiïv: Radâns'ka Škola.
- Red'ko, Ū.K. (2007). *Slovník sučasniš ukraïns'kih prîzviš* [Dictionary of modern Ukrainian surnames] (t. 1). L'viv: Naukove tovaristvo im. T. Ševčenko.
- Rieger, J. (1995). *Slovníctwo i nazewnictwo lemkowskié* [Lemko vocabulary and nomenclature]. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper.
- RymNPol = Rymut, K. (1999–2001). *Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny* [Surnames of Poles. Historical and etymological dictionary] (t. 1–2). Kraków: IJP PAN.
- Rymut, K. (1991). *Nazwiska Polaków* [Surnames of Poles]. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- SEBań = Bańkowski, A. (2000). *Etymologiczny słownik języka polskiego* [Etymological dictionary of the Polish language] (t. 1–2). Warszawa: PWN.
- SEBo = Boryś, W. (2005). *Słownik etymologiczny języka polskiego* [Etymological dictionary of the Polish language]. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- SEBr = Brückner, A. (1985). *Słownik etymologiczny języka polskiego* [Etymological dictionary of the Polish language]. Wyd. 4. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- SEMań = Mańczak, W. (2017). *Polski słownik etymologiczny* [Polish etymological dictionary]. Kraków: PAU.
- SEMot = Ciešlikowa, A., Malec, M. i Rymut, K. (red.). (1995–2002). *Słownik etymologiczno-motyacyjny staropolskich nazw osobowych* [Etymological and motivational dictionary of Old Polish personal names] (t. 1–6). Kraków: IJP PAN; (t. 7). Kraków: Wydawnictwo Naukowe DWN.
- Serhijczuk, W. (2001). *Problemy przesiedlenia Ukraïnców z Polski i Polaków z Ukrainy w latach 1944–1946* [Problems of resettlement of Ukrainians from Poland and Poles from Ukraine in the years 1944–1946]. W: *Polska–Ukraina: Trudne pytania. T. 8: Materiały VIII międzynarodowego seminarium historycznego „Stosunki polsko-ukraińskie w latach II wojny światowej”*, Warszawa, 6–8 listopada 2000 (s. 58–85). Warszawa: Ośrodek Karta.
- SEŚl = Ślowski, F. (1952–1982). *Słownik etymologiczny języka polskiego* [Etymological dictionary of the Polish language] (t. 1–4). Kraków: TMJP.
- SGKP = Sulimierski, F., Chlebowski, B. i Walewski, W. (red.). (1880–1902). *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich* [Geographical dictionary of the Kingdom of Poland and other Slavic countries] (t. 1–15). Warszawa.
- SGPKar = Karłowicz, J. (1900–1911). *Słownik gwar polskich* [Dictionary of Polish dialect] (t. 1–6). Kraków: Akademia Umiejętności.

- SJPXVII/XVIII = Instytut Języka Polskiego PAN. (b.d.) *Elektroniczny słownik języka polskiego XVII i XVIII wieku* [Electronic dictionary of the Polish language of the 17th and 18th centuries]. <https://sxvii.pl>
- SL = Linde, S.B. (1854–1860). *Słownik języka polskiego* [Polish dictionary] (t. 1–6; wyd. 2). Lwów: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- SNNP = Kowalik-Kaleta, Z., Dacewicz, L. i Raszewska-Żurek, B. (2007). *Słownik najstarszych nazwisk polskich: Pochodzenie językowe nazwisk omówionych w „Historii nazwisk polskich”* [Dictionary of the oldest Polish surnames: linguistic origin of the surnames discussed in the History of Polish surnames] (t. 1). Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- SNUPXXI = Rymut, K. (2003). *Słownik nazwisk używanych w Polsce na początku XXI wieku* [Dictionary of surnames used in Poland at the beginning of the 21st century] [CD-ROM]. Kraków: IJP PAN.
- SNWPU = Rymut, K. (1992–1994). *Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych* [Dictionary of surnames used today in Poland] (t. 1–10). Kraków: IJP PAN.
- SONP = Tomczak, L. (2003). *Słownik odapelatywnych nazwisk Polaków* [Dictionary of cognominal surnames of Poles]. Wrocław: Wydawnictwo UWr.
- SPXVI = *Słownik polszczyzny XVI wieku* [Dictionary of the Polish language of the 16th century] (t. 1–6, red. komitet redakcyjny, t. 5–17, red. M.R. Mayenowa, t. 18–34, red. F. Peplowski, t. 35–36, red. K. Mrowcewicz i P. Potoniec). 1966–1994. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. 1995–2012. Warszawa: IBL PAN. <http://spxvi.edu.pl/>
- SSNO = Taszycki, W. (red.). (1965–1987). *Słownik staropolskich nazw osobowych* [Dictionary of Old Polish Personal Names] (t. 1–6). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- SStp = Urbańczyk, S. (red.). (1953–2002). *Słownik staropolski* [Old Polish dictionary] (t. 1–11). Kraków: IJP PAN.
- Stieber, Z. (1982). *Dialekt Łemków. Fonetyka i fonologia* [The Lemko dialect. Phonetics and phonology]. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- SW = Karłowicz, J., Kryński, A.A. i Niedźwiedzki, W. (red.). (1900–1927). *Słownik języka polskiego* [Polish dictionary] (T. 1–8). Warszawa: nakładem prenumeratorów i Kasy im. Mianowskiego.
- Ūšišina, O.M. (2019). *Prizviševī nazvi i prizviša Central'noi Hmel'ničini XVII–XXI st.* [Nicknames and surnames of the Central Khmelnytsky region of the XVII–XXI centuries.] [Praca dyplomowa, Chmielnicki Uniwersytet Narodowy]. https://chtyvo.org.ua/authors/Yuschyshyna_Oksana/Prizvyshevi_nazvy_i_prizvyscha_Tsentralnoi_Khmelnychchyny_XVII_KhKhI_st
- Sítár, T. (2015). *Historický slovník obcí okresu Veľký Krtíš. Sprievodca najstaršou históriou sídiel krtíšskeho regiónu* [Historical dictionary of municipalities in the district of Veľký Krtíš. A guide to the oldest history of the settlements of the Krtíš region]. Veľký Krtíš: Okres VK. <https://okres-svk.files.wordpress.com/2016/06/lexikon3.pdf>
- Verhratskij, I. (1902). *Pro govor galickih lemків*. L'viv: Naukove tovaristvo im. Ševčenka.
- Veselovskij, S.B. (1974). *Onomastikon. Drevnerusskie imena, prozviša i familii* [Onomasticon. Old Russian names, nicknames and surnames]. Moskva: Izdatel'stvo Nauka.
- Wolnicz-Pawłowska, A. (1993). *Antroponimia lemowska na tle polskim i słowackim (XVI–XIX wiek)* [Lemko anthroponymy against the Polish and Slovak background (16th–19th century)]. Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Wolnicz-Pawłowska, E. i Szulowska, W. (1998). *Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich XV–XIX wiek* [Polish anthroponymy in the south-eastern borderlands, 15th–19th century]. Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Zaręba, A. (1951). Węgierskie zapożyczenia w polszczyźnie [Hungarian loanwords in Polish]. *Język Polski*, 31(3), 113–125.
- Zimkova, M. (2004). *Krátky slovník nárečia slovenského okružniansko-šarišského* [A short dictionary of the Slovak Okružnian-Saris dialect]. Bratislava: Print-Servis.

SUMMARY

THE RELATIVELY RARE AND MYSTERIOUS SURNAME OF *KURDYLA*:
MEANING, ORIGIN, GEOGRAPHY, MORPHOLOGY

The surname *Kurdyla* has been noted in the great dictionaries of Polish anthroponyms, but the origin and structure ascribed to it have aroused some doubts. The reason for this is that the geography of the surname and its peasant origin were not taken into account. Therefore, the article discusses in detail the occurrence of this and similar anthroponyms within and outside Poland, as well as a detailed overview of all possible derivative databases and interpretations regarding its structure. These analyses lead to the conclusion that the surname *Kurdyla* is of Lemko origin, it was probably created from the appellative *курділь* 'an ulcer on a horse's tongue; tongue disease in cattle'. Apart from this interpretation, it is also possible to derive the surname from the lexeme with the root *kurt-* 'short; truncated; lame', probably from Hungarian.

Keywords: anthroponymy, surname, linguistic borderlands, language contacts